

นวัตกรรมภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์
อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*

INNOVATIVE WISDOM FOR THE DEVELOPMENT OF HAND-WOVEN FABRIC
PRODUCTS OF THE PWO KAREN ETHNIC GROUP SANGKHABURI DISTRICT
KANCHANABURI PROVINCE

พระนเรศ รักษ์พลเมือง*, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทฺธิกร

Phra Nares Rakphonlamuang*, Phrapalad Prapoj Yusamran, Phramaha Prakasit Thitipassitthikorn

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: pawattapon1983@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ และ 3) สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลผู้ร่วมปฏิบัติการและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยคัดเลือกเจาะจง 30 คน คือ ผู้นำชุมชน 5 คน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ 7 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชน 8 คน ประชาชนชาวบ้าน 3 คน กลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยง 7 คน โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพด้านทอผ้า เป็นผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องด้านนวัตกรรมภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ และมีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือ โดยศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยเป็นผ้าทอหน้าแคบที่ทอแบบ กี่เอว ซึ่งผ้าที่ทอจะถูกกำหนดตามความต้องการใช้งาน เช่น เสื้อ ผ้าซิ่น ยาม 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา โดยสกัดสีจากวัตถุดิบในชุมชน เช่น ขมิ้น เพกา ทำให้ได้เส้นด้ายสีเหลือง สีส้มตาล การพัฒนาลายผ้าร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอ โดยประยุกต์อัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชน มาออกแบบด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้ได้การผลิตผ้าทอด้วยลายปลาตะเพกส้ม ลายขั้ดกระดัง และกระบวนการทอผ้าด้วยกี่กระทบ นำลายผ้าที่ร่วมกันออกแบบมาทอเป็นผืนผ้า และ 3) การสร้างมูลค่าเพิ่ม นำผ้าที่ทอแล้วมาแปรรูปเป็นชุดสุภาพสตรี

คำสำคัญ: นวัตกรรมภูมิปัญญา, การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ผ้าทอมือ, กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์, อัตลักษณ์

Abstract

This research aims to 1) Study the wisdom of hand-woven fabric production of the Karen Pwo ethnic group 2) Develop a prototype hand-woven fabric product with the innovation of the wisdom of the Karen Pwo ethnic group and 3) Create added value of the prototype hand-woven fabric product with the innovation of the wisdom of the Karen Pwo ethnic group in Sangkhlaburi District, Kanchanaburi Province. It is a participatory action research, collecting data on participants and experts, by specifically selecting 30 people: 5 community leaders, 7 representatives of government agencies, 8 community development experts, 3 local scholars, and 7 people from the Karen fabric weaving career development group. They are qualified as weavers, are involved in the innovation of wisdom for the development of hand-woven fabric products, and have the willingness to participate in the activity. The interview form was used to analyze the content of the data and present it descriptively. The research results found that 1) The study of the wisdom of hand-woven fabric production by studying the history of the community in terms of the culture of dressing which is a narrow-waisted woven fabric woven on a waist loom, in which the woven fabric is determined by the usage, such as shirts, sarongs, and bags. 2) The development of a prototype hand-woven fabric product with the innovation of wisdom by extracting color from raw materials in the community, such as turmeric and Indian hemp, yellow and brown yarn is obtained. Fabric pattern development is done in collaboration with a group of fabric producers, applying the identity of the community's way of life to design with a computer program, resulting in the production of woven fabric with the orange fish pattern, the kat kradong pattern, and the weaving process with a loom, taking the jointly designed fabric pattern and weaving it into a piece of cloth. 3) Creating added value: taking woven fabric and transforming it into women's clothing.

Keywords: Wisdom Innovation, Product Development, Hand-Woven Fabric, Karen Pwo Ethnic Group, Identity

บทนำ

ชุมชนกะเหรี่ยงโปว์ บ้านไผ่ มีลักษณะด้านทุนทางภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะภูมิปัญญาการทอผ้า มีลักษณะเป็นผ้าทอหน้าแคบที่ใช้เครื่องมือทอแบบห้างหลัง หรือที่เรียกกันว่า กี่เอว ซึ่งเป็นกี่ขนาดเล็ก กว้างไม่เกิน 150 เซนติเมตร ผ้าที่ทอจะถูกกำหนดตามความต้องการใช้งานตั้งแต่เริ่มต้นทอ เช่น ผ้าทอสำหรับเสื้อ ผ้าทอสำหรับผ้าซิ่น ผ้าทอสำหรับผ้าโพกศีรษะ ผ้าทอสำหรับย่าม ศิลปะลวดลายบนผืนผ้าทอ มีอัตลักษณ์โดดเด่นที่แสดงถึงตัวตนของชนเผ่ากะเหรี่ยงโปว์ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน มักเกิดจากการสังเกต การใช้จินตนาการ การนำเอาลักษณะเด่นจากสิ่งทีพบเห็นในธรรมชาติ ตลอดจนไปจนถึงประเพณีและคตินิยมของชนเผ่า มาประยุกต์ถ่ายทอดลงสู่ลวดลายบนผืนผ้าได้อย่างงดงาม ด้วยเทคนิคการสร้างสรรคัลวดลาย

ทั้งการจัก การทอยกดอก การมัดหมี่ การปักด้วยด้ายหรือไหมพรมหลากสี การปักประดับตกแต่งด้วยเมล็ดลูกเดือย ผ้าทอกะเหรี่ยง จึงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อสังคม เป็นมรดกทุนทางภูมิปัญญาด้านศิลปะพื้นบ้านกะเหรี่ยงโปว์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม และอารยธรรมของกลุ่มชนและท้องถิ่น ซึ่งผ้าทอกะเหรี่ยงกับการแต่งกายจะบ่งบอก สถานภาพทางสังคม แสดงถึงเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และความแตกต่างทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นคุณค่าทางจริยธรรม และการควบคุมความประพฤติของผู้สวมใส่ ควบคู่กับความสวยงามของลวดลาย (นิพนธ์ เสตะพันธ์, 2565)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย การพัฒนาการย้อมเส้นฝ้ายด้วยสีธรรมชาติจากวัตถุดิบในชุมชน การพัฒนาลายผ้าจากอัตลักษณ์ของชุมชน การพัฒนา กระบวนการทอผ้า สอดคล้องกับแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ด้านการส่งเสริมและพัฒนา ผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้วยการประยุกต์ใช้ทุนทางภูมิปัญญา เทคโนโลยีและนวัตกรรม สร้างมูลค่าเพิ่ม ธุรกิจชุมชนผ่านอัตลักษณ์ของพื้นที่ให้สามารถใช้ประโยชน์และต่อยอด รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานให้เป็น ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย การออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้า ทอมือให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัย เป็นที่นิยมของตลาด ผู้บริโภค และยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องตกแต่งบ้าน รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ โดยการส่งเสริมช่องทางการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย รูปแบบ Online การสร้างเครือข่ายการจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่ม ลูกค้าเพิ่มมากยิ่งขึ้น นำไปสู่แนวทางการส่งเสริมอาชีพและรายได้จากผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรม ภูมิปัญญาในเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนจากนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญา และการรวมกลุ่มของชาวบ้าน อาทิ ผ้าขาวม้าร้อยสี เป็นผ้ามัดย้อมซึ่งผลิตจากวัตถุดิบในท้องถิ่นและใช้สีธรรมชาติ เป็นการรังสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านนวัตกรรมใหม่ จนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอดำรงวิทยะปาล์ม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ้าขาวม้าร้อยสี เป็นผ้ามัดย้อมซึ่งผลิตจากวัตถุดิบในท้องถิ่นและใช้สีธรรมชาติ เป็นการรังสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านนวัตกรรมใหม่ จนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชนบ้านเวียงคีรี อำเภอสงขลาบุรี

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมภูมิปัญญา เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสงขลาบุรี จังหวัดกาญจนบุรี” โดยศึกษา ถึงภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เพื่อขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา โดยการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นนวัตกรรม รวมทั้งการ พัฒนารูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ โดยส่งเสริมช่องทางการจัดจำหน่ายรูปแบบออนไลน์ การสร้าง เครือข่ายการจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าเพิ่มมากยิ่งขึ้น นำไปสู่แนวทางการส่งเสริมอาชีพและรายได้จากผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา ในเศรษฐกิจ เชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) นักวิจัยเลือกใช้ขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ 1) ระยะเตรียมการ มีกิจกรรม คือ ประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย ภาควิชาเครือข่ายและกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไผ่ เพื่อสร้างความคุ้นเคย และชี้แจงแผนการทำงาน โดยใช้เทคนิค Participatory workshop ทั้งนี้ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยศึกษาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าทอมือของกะเหรี่ยงโปว์ เริ่มตั้งแต่การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านไผ่ ลักษณะวัฒนธรรมเครื่องแต่งกายจากผ้าทอมือของชุมชนบ้านไผ่ กระบวนการผลิตผ้าทอมือของกะเหรี่ยงโปว์ การคัดเลือกวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า การย้อมเส้นใยด้วยสีธรรมชาติ การทอผ้าแบบดั้งเดิมด้วยกี่เอว การตัดเย็บประกอบชิ้นผ้า และการใช้ประโยชน์จากผ้าทอมือของกะเหรี่ยงโปว์ พร้อมทั้งวิเคราะห์จากสภาพปัญหาที่ค้นพบ โดยผลลัพธ์ที่ต้องการ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ 2) ระยะการวางแผน มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรม โดยใช้เทคนิค AIC ผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมประชุมกลุ่มออกแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบ กิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่อง การค้นหาพืชและเปลือกไม้ต่าง ๆ ในชุมชนที่สามารถนำมาสกัดสีได้ การอบรมให้ความรู้เรื่องวิธีการคัดเลือกพืชและเปลือกไม้ต่าง ๆ ในชุมชนที่สามารถนำมาสกัดสีได้ การอบรมให้ความรู้เรื่อง การค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาออกแบบพัฒนาลายผ้า การอบรมให้ความรู้เรื่อง การคัดเลือกอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาออกแบบพัฒนาลายผ้า การอบรมให้ความรู้เรื่อง การทอผ้ารูปแบบใหม่ด้วยกี่กระทบ และประโยชน์ของการทอผ้ารูปแบบใหม่ด้วยกี่กระทบ การอบรมให้ความรู้เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ การอบรมให้ความรู้เรื่อง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาการย้อมเส้นฝ้ายด้วยสีธรรมชาติจากวัตถุดิบในชุมชน การพัฒนาลายผ้าจากอัตลักษณ์ของชุมชน การพัฒนากระบวนการทอผ้า การออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัย เป็นที่นิยมของตลาดผู้บริโภค และยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ระยะการปฏิบัติตามแผนมีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา ประกอบด้วย กิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา 4) ระยะการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มเป้าหมายด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา โดยเกิดการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านกะเหรี่ยงโปว์ และภาควิชาเครือข่ายในการส่งเสริมอาชีพและรายได้ จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องตกแต่งบ้าน สินค้าแฟชั่น เพื่อยกระดับและสร้างมูลค่าเพิ่ม

และ 5) ระยะสะท้อนผล มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย ผลที่เกิดขึ้น กับชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา และเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เพื่อให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และเป็นการนำเสนอข้อมูลย้อนกลับสู่กลุ่มเป้าหมาย และชุมชนโดยการสะท้อนผลในด้านของการยอมรับของผู้บริโภค เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้นำผลการสะท้อนกลับไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป และเป็นการสะท้อนถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างความเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นตลอดกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ด้านนวัตกรรมภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทุกพื้นที่ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) รวม 30 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไล่ไว่ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลไล่ไว่ เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลไล่ไว่ จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านพัฒนาชุมชน ผู้อำนวยการศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดกาญจนบุรี พัฒนาการจังหวัดกาญจนบุรี พาณิชย์ จังหวัดกาญจนบุรี ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง จังหวัดกาญจนบุรี ผู้อำนวยการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนกองม่องทะบ้านไล่ไว่ นักพัฒนาชุมชน ปฏิบัติการ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 7 คน

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดกาญจนบุรี นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 8 คน

กลุ่มที่ 4 ปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาการทอผ้ากะเหรี่ยงโปว์ จำนวน 3 คน

กลุ่มที่ 5 ตัวแทนกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่ไว่ จำนวน 7 คน

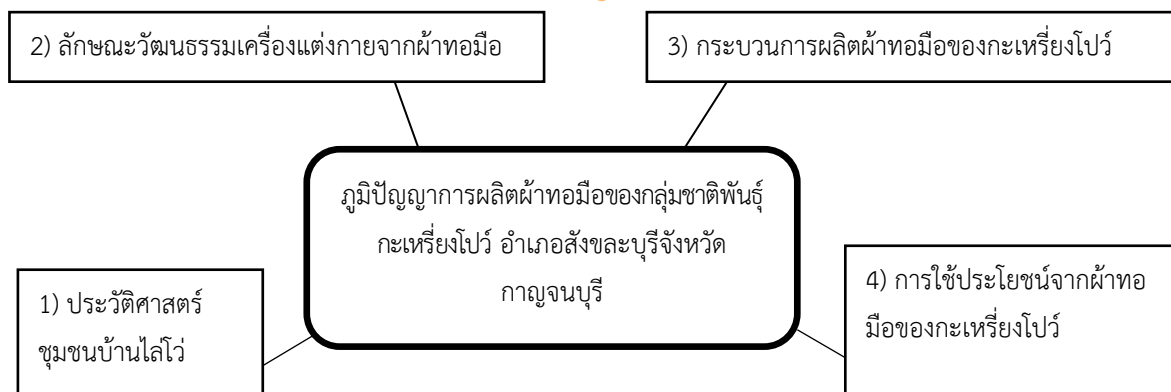
กลุ่มตัวอย่างผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่ไว่ ที่เข้าร่วมกลุ่ม โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม 2) ต้องเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพด้านทอผ้า 3) ต้องเป็นผู้ที่ ส่วนเกี่ยวข้องด้านนวัตกรรมภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ และ 4) มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาจำนวน 27 คน โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย เทคนิค Participatory Workshop เทคนิค AIC เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ แบบสัมภาษณ์ โดยไม่กำหนดโครงสร้างในข้อคำถาม เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดให้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือในการวิจัย นอกจากตัวผู้วิจัยเองผู้วิจัยก็ยังเลือกใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบบันทึกข้อมูลกิจกรรม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการบันทึกข้อมูลจากกระบวนการทำกิจกรรม ตามกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงจำแนกวิเคราะห์ เป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่เกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) โดยครอบคลุมประเด็นของเรื่องที่ทำ สิ่งที่ได้เรียนรู้ผล

การเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัย คือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์ และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย และในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายอธิบาย และพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น สรุปนำเสนอผลการ วิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย ด้านประวัติศาสตร์ ชุมชนบ้านไผ่ โดยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เกิดจากการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ นำไปใช้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาด้านอาหาร ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม โดยลักษณะวัฒนธรรมเครื่องแต่งกายจากผ้าทอมือ ประกอบด้วย เครื่องแต่งกายของผู้ชาย มีลักษณะเป็นเสื้อทรงกระสอบยาวกรอมเท้า มีลวดลายจก ที่ส่วนล่างของเสื้อมีลายแถบสีแดงเล็ก ๆ ยาวตลอดตัวเสื้อที่บริเวณหน้าอก กลางหลัง และสีข้าง ในการสวมใส่บางครั้งอาจนำเชือกมารัดที่เอว เพื่อไม่ให้มีความรู้สึกรุ่มร่ามขณะสวมใส่ ทำให้ดูเหมือนกับการรัดเข็มขัด เครื่องแต่งกายของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีลักษณะเป็นเสื้อลายดอกเป็นตาสีแดง ตัวเสื้อยาวแค่อเอว ประดิษฐ์เป็นลวดลายดอกทั้งตัว ซึ่งลวดลายที่เด่นจะอยู่ที่บริเวณไหล่ ส่วนใหญ่จะทอเป็นลวดลายดอกเล็ก ๆ ส่วนคอจะเปิดช่องสวมไว้ และเครื่องแต่งกายของผู้หญิงโสด มีลักษณะเป็นเสื้อทอพื้นสีขาว อันแสดงถึงความสาว ความสะอาดบริสุทธิ์ของผู้สวมใส่ ตัวเสื้อยาวถึงข้อเท้า บริเวณไหล่จะใช้วิธีการปักเป็นลวดลายดอก ที่ชายขอบล่างของเสื้อจะเย็บกันหลดลู่ด้วยไหมพรม ส่วนคอเปิดช่องสวมไว้ ด้านกระบวนการผลิตผ้าทอมือของกะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย การคัดเลือกวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า เริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการปลูกฝ้าย โดยต้องคัดเลือกเมล็ดใหม่ไม่ค้างปีและแมลงไม่กิน “เริ่มปลูกฝ้ายช่วงเดือนพฤษภาคมจนถึงสิ้นเดือนกรกฎาคม รอบ ๆ แปลงฝ้ายจะปลูกมะละกอ พัก บวบ พริก กะเพรา สมุนไพร เอาไว้กิน เมื่อเก็บฝ้ายได้แล้วจะนำเส้นใยของฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าสำหรับทำเครื่องนุ่งห่ม”

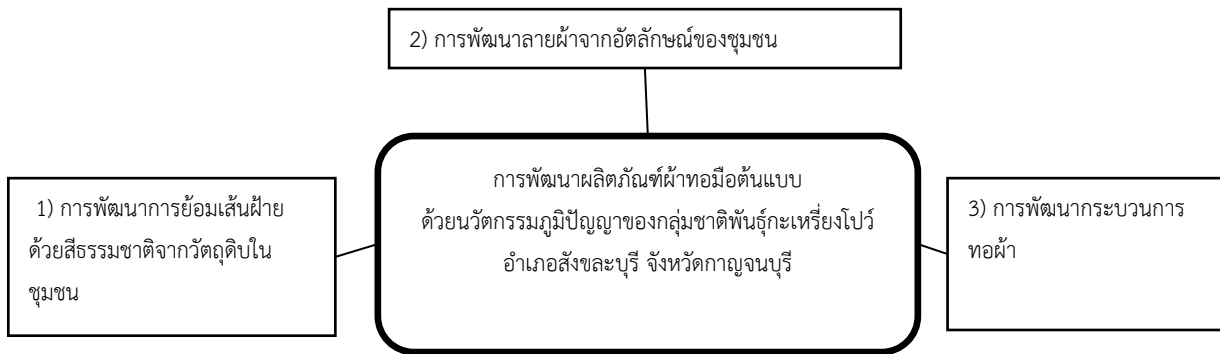
ขั้นตอนต่อไปเป็นกระบวนการเตรียมเส้นด้าย โดยการนำสมอฝ้ายที่สมบูรณ์ มีคุณภาพดีไปตากแดด เพื่อให้ปุ๋ยฝ้ายฟูตัวขึ้น ก่อนจะนำสมอฝ้ายมาแกะเปลือกออกจนหมด จนเหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายที่ห่อหุ้มเมล็ดอยู่เท่านั้น จากนั้นนำปุ๋ยฝ้ายมาทำการคัดแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุ๋ยฝ้าย โดยเครื่องหีบฝ้าย จากนั้นนำเอาปุ๋ยฝ้ายที่คัดแยกเมล็ดฝ้ายออกเรียบร้อยแล้ว มาทำให้เรียงตัวตามขนาดความยาวของเส้นใย เพื่อให้สะดวกต่อการปั่นเป็นเส้นด้าย จากนั้นนำเอาปุ๋ยฝ้ายมาวางให้เรียงกันตามความยาวแล้วบิดให้รวมตัวกันเป็นเกลียว จากนั้นทำปอฝ้าย โดยเมื่อปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายและกรอเข้าเต็มแกนไฉแล้ว จะนำเส้นด้ายเหล่านั้นมาทำเป็นใจ จากนั้นนำเส้นใยฝ้ายที่ทำเป็นใจฝ้ายแล้ว นำมาเข้าสู่กระบวนการย้อมเส้นใยด้วยสีธรรมชาติ จากนั้นนำเส้นด้ายที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติแล้ว มาเข้าสู่กระบวนการทอแบบดั้งเดิมด้วยกี่เอว

ภาพที่ 1 ปัญหาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์

ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาการย้อมเส้นฝ้ายด้วยสีธรรมชาติจากวัตถุดิบในชุมชน โดยการสกัดสีจากวัตถุดิบในชุมชน จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ เปลือกเพกา ควรใช้เปลือกชั้นในสีเขียวอมเหลือง เมื่อนำมาย้อมเส้นฝ้ายจะได้สีเหลืองอ่อนอมเขียว การสกัดสีจากลูกหมากแก่ ควรใช้เปลือกสีเหลืองส้ม เมื่อนำมาย้อมเส้นฝ้ายจะได้สีน้ำตาลกลาง “ที่เลือกลูกหมากแก่ เพราะ Gina มากมาตั้งแต่สาว ๆ เวลาบ้วนน้ำหมากลงพื้น จะเห็นน้ำหมากเป็นสีน้ำตาล สีก็น่าดูดี เลยคิดว่าถ้าเอาน้ำหมากมาย้อมเส้นฝ้ายเพื่อใช้ทอผ้าก็น่าจะให้สีที่สวยงาม แปลกใหม่” การสกัดสีจากเปลือกกาแฟแห้งพันธุ์โรบัสต้า (Robusta) ควรใช้เปลือกสีน้ำตาลเข้มออกโทนดำ รูปร่างก็คล้ายลูกเกดแห้ง เมื่อนำมาย้อมเส้นฝ้ายจะได้สีน้ำตาลกาแฟ การสกัดสีจากเหง้ากล้วย ควรใช้เหง้ากล้วยที่เขาดัดเอากล้วยไปแล้ว เมื่อนำมาย้อมเส้นฝ้ายจะได้สีน้ำตาลกลาง การสกัดสีจากขมิ้น ควรใช้หัวที่แก่เท่านั้น เมื่อนำมาย้อมเส้นฝ้ายจะให้สีเหลือง

ด้านการออกแบบพัฒนาลายผ้าจากอัตลักษณ์ชุมชน โดยที่อัตลักษณ์ของชุมชนนั้นได้ตั้งแต่การนำเอาลักษณะเด่นจากสิ่งที่พบเห็นในธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ปลายหางส้ม ตลอดจนไปถึงเครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีพ เช่น เครื่องปั่นฝ้าย กระดัง มาประยุกต์ถ่ายทอดลงสู่ลวดลายบนผืนผ้าได้อย่างงดงาม สามารถคำนวณปริมาณเส้นด้าย การจำลองภาพเสมือนจริงของผืนผ้า ส่งผลให้การออกแบบพัฒนาลายผ้ามีลายที่คมชัดเจน สะดวกรวดเร็ว โดยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการออกแบบพัฒนาลายผ้าจากอัตลักษณ์ชุมชน การพัฒนากระบวนการทอผ้า โดยได้นำลายทอจากแบบใหม่ ประกอบด้วย ลายทอจากปลายหางส้ม และลายทอจากขั้ดกระดัง ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงโปว์ บ้านไผ่ มีเอกลักษณ์โดดเด่น สวยงาม มีความง่ายต่อการทอเป็นผืนผ้ารูปแบบใหม่ด้วยกี่กระทบ ทำให้ได้ผ้าทอมือขนาดหน้ากว้างเพิ่มมากขึ้น โดยไม่ต้องต่อผ้า การจัดวางลวดลายปลายหางส้ม และลวดลายขั้ดกระดัง ให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน สามารถต่อกันได้ตามความยาวผ้าครบ 1 ช่วงลาย (Repeat) ต่อกันทั้ง 4 ด้าน อย่างลงตัวพอดี โดยที่ผู้ทอไม่ต้องสอกระสวย แต่จะใช้มือกระตุกเชือกที่ติดกับกระสวยแทน แล้วกระสวยนั้นจะวิ่งผ่านด้ายเส้นยืนที่แยกออกจากกัน ด้วยการใช้เท้าเหยียบไม้ที่ตั้งตะกอก โดยสามารถพัฒนาต่อยอดสู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัย เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ สินค้าแฟชั่น เป็นจุดแข็งและโอกาสในการนำอัตลักษณ์ชุมชนที่แสดงถึงวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงโปว์ มาต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชน

ภาพที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์

ผลการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย การออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อการค้า การพัฒนารูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ การสร้างเครือข่ายจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ โดยมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านกะเหรี่ยงโปว์ที่มีองค์ความรู้และมีความสามารถด้านการผลิตผ้าทอมือ มาจัดตั้งเป็นกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่โว่ โดยได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่โว่ ตามสายพานการผลิต ดังนี้

ด้านการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ โดยมีการจัดประชุมคณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่โว่ เพื่อหารือวางแผนการผลิตของกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่โว่ ในแต่ละเดือน การจัดทำบัญชีสต็อกวัตถุดิบเส้นด้ายและบัญชีคุมผลิตภัณฑ์ บัญชีรายรับรายจ่าย บัญชีการผลิตผ้าทอมือ บัญชีการจำหน่ายผ้าทอมือ บัญชีข้อมูลกำลังการผลิตสินค้า ด้านการวางแผนการผลิต โดยคณะกรรมการกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่โว่ มีหน้าที่วางแผนกำลังการผลิต และรับรายการสั่งสินค้าเพื่อกระจายงานให้สมาชิกกลุ่ม ด้านเตรียมการผลิต โดยกำหนดแผนให้มีการจ้างแรงงานย้อมสีเส้นด้าย การม้วนด้าย เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ ด้านตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ โดยคณะกรรมการกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไล่โว่ จะเป็นผู้ตรวจคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ก่อนที่จะนำส่งลูกค้า ด้านบรรจุภัณฑ์ โดยมีการส่งเสริมและพัฒนาทักษะภูมิปัญญาด้านการจักสาน เชื่อมโยงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างรายได้ให้กับกลุ่มกะเหรี่ยงโปว์ในพื้นที่ ด้านการตลาดมีการส่งเสริมช่องทางการตลาดทั้งในรูปแบบ Online เช่น Page Facebook OTOP Kanchanaburi ในเว็บไซต์ www.otoptoday.com Line @ Laiwo Shop และเพื่อจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ประกอบด้วย การจัดทำผลิตภัณฑ์ผ้าทอเป็นของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในช่วงการแข่งขันกีฬาแห่งชาติ กาญจนบุรีเกมส์

ภาพที่ 3 สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์

อภิปรายผล

ภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือกะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย ด้านลักษณะวัฒนธรรมเครื่องแต่งกายจากผ้าทอมือ 3 ประเภท คือ เครื่องแต่งกายของผู้ชาย มีลักษณะเป็นเสื้อทรงกระสอบยาวกรอมเท้า ในการสวมใส่บางครั้งอาจนำเชือกมารัดที่เอว เพื่อไม่ให้มีความรู้สึกรุ่มร่ามขณะสวมใส่ ทำให้ดูเหมือนกับการรัดเข็มขัด เครื่องแต่งกายของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีลักษณะเป็นเสื้อลายดอกเป็นตาสีแดง ตัวเสื้อยาวแค่อเอว เมื่อสวมใส่จะดูคล้ายเป็นเสื้อคอวี และเครื่องแต่งกายของผู้หญิงโสด มีลักษณะเป็นเสื้อทอพื้นสีขาว ตัวเสื้อยาวถึงข้อเท้า บริเวณไหล่จะใช้วิธีการปักเป็นลวดลายดอก ที่ชายขอบล่างของเสื้อจะเย็บกันรูดด้วยไหมพรมสีแดงหรือสีเขียว ด้านกระบวนการผลิตผ้าทอมือของกะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย การเลือกวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการปลูกฝ้าย ขั้นตอนต่อไปเป็นกระบวนการเตรียมเส้นด้าย การย้อมเส้นใยด้วยสีธรรมชาติ การทอผ้าและการประดิษฐ์ลวดลายในผืนผ้า และการตัดเย็บประกอบเป็นเครื่องนุ่งห่ม ด้านการใช้ประโยชน์จากผ้าทอมือของกะเหรี่ยงโปว์ ประกอบด้วย การทำชุดสำหรับผู้ชาย การทำชุดสำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว การทำผ้าชิ้น การทำชุดสำหรับผู้หญิงโสด การทำยามดั่งตัวอย่างของ โอโกมา จ่ากะ ที่สรุปว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมผ้าปักชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงสร้างสรรค์: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาชนเผ่าม้งและเมี่ยน จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า งานผ้าปักชาวม้ง ซึ่งมีลวดลายผ้าอันเกิดจากการเลียนแบบธรรมชาติรอบตัว เช่น ลายดอกฝิ่น ดอกไม้ป่า เครือไม้ หอย ปลา เป็นต้น สำหรับวิธีการปักผ้านั้นจะปักด้วยด้ายสลัสสีเป็นลายไขว้ ปักทึบเดินเส้นลูกโซ่ และตัดผ้าปะเป็นลวดลายต่าง ๆ ส่วนชนเผ่าเมี่ยน มีการปักผ้าลวดลายเจ้าสาว ทั้งที่เป็นกางเกงแบบสั้นและแบบยาว อีกทั้งมีลายผ้าประยุกต์

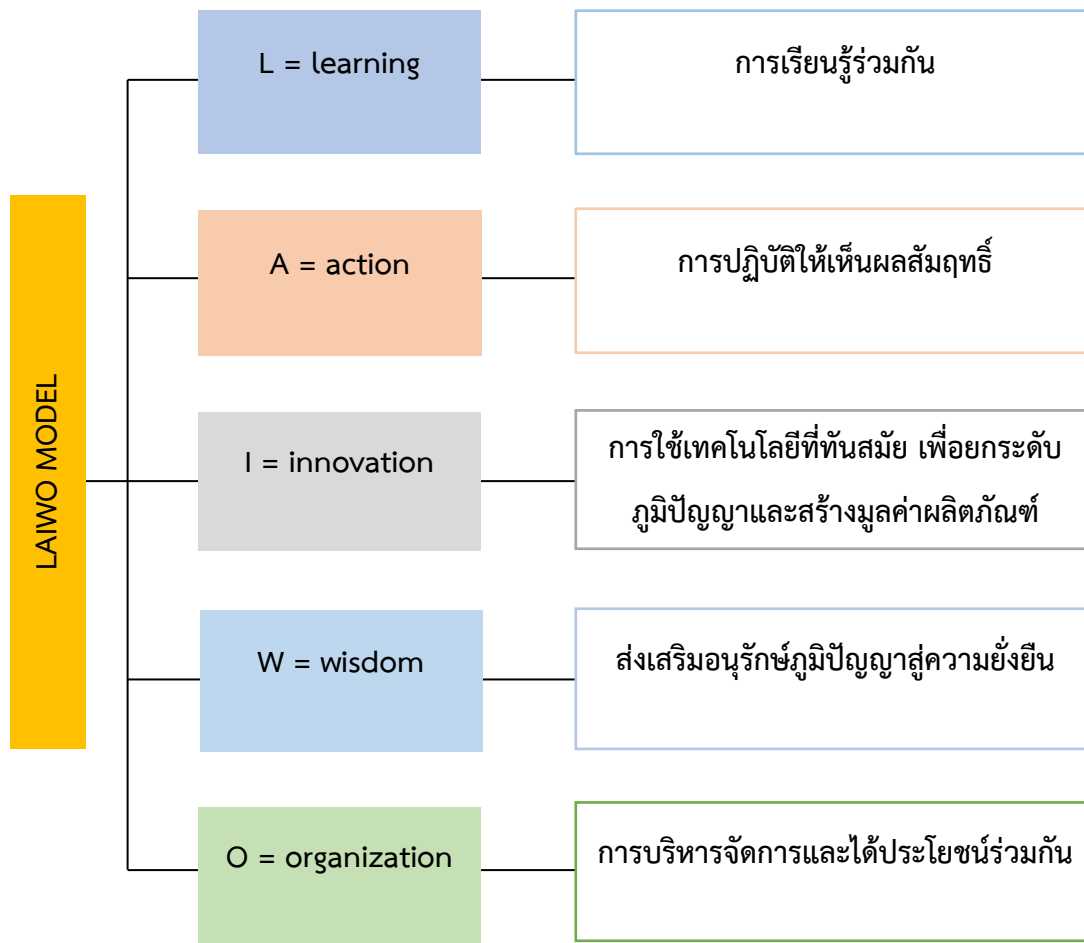
เพื่อนำขึ้นผ้าไปสร้างสรรค์ผลงานต่อไป ทางด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าปักชาวเขา ถือว่ามีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย (โอภามา จำแะ, 2560) ดังตัวอย่างของ วิรัตน์ ทรงทวีสิน และทักษ์ อุดมรัตน์ ที่สรุปว่า การพัฒนารูปแบบการจัด การความรู้ของกลุ่มอาชีพผ้าทอมือจังหวัดเลย พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดและ ทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ของ Marquarol ซึ่งมี 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการแสวงหาความรู้ ขั้นตอนการสร้าง ความรู้ ขั้นตอนการจัดเก็บความรู้ ขั้นตอนการวิเคราะห์และสกัดความรู้ ขั้นตอนการถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ ขั้นตอนการประยุกต์และการทำให้ข้อมูลความรู้ถูกต้อง (วิรัตน์ ทรงทวีสิน และทักษ์ อุดมรัตน์, 2562)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอ สังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญากะเหรี่ยงโปว์ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาการย้อมเส้นฝ้ายด้วยสีธรรมชาติจากวัตถุดิบในชุมชน โดยการสกัดสีจากวัตถุดิบ ในชุมชน จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ เปลือกเพกา ลูกหมากแก่ เปลือกกาแพ เหง้ากล้วย ขมิ้น และการย้อมเส้นฝ้ายด้วย สีธรรมชาติ 2) ด้านการออกแบบพัฒนาลายผ้าจากอัตลักษณ์ชุมชนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ส่งผลให้การออกแบบ ลายผ้ามีลายที่คมชัดเจน สะดวกรวดเร็ว และ 3) การพัฒนากระบวนการทอผ้า โดยได้นำลายทอจากแบบใหม่ คือ ลาย ทอจากปลาตะเพกส้ม และลายทอจากขี้ดกระดัง ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน กะเหรี่ยงโปว์ บ้านไผ่ไผ่ มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีความง่ายต่อการทอเป็นผืนผ้าด้วยกี่กระทบ ทำให้ได้ผ้าทอมือขนาดหน้ากว้างเพิ่ม มากขึ้น ดังตัวอย่างของ สุกัญญา จัตรงค์ และคณะ ที่สรุปว่า การพัฒนาผ้าไหมพื้นเมืองเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ ชุมชน จังหวัดชุมพร พบว่า ชุมชนบ้านปากกล้วย อำเภอสวี จังหวัดชุมพร มีการทอผ้าไหมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีความ ต้องการพัฒนาการทอผ้าไหม เพื่อพัฒนาผ้าพื้นเมือง และสามารถยกระดับเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดชุมพร ได้แก่ การจัดหาแหล่งเงินทุน และตลาดจำหน่ายสินค้า ในด้านการพัฒนาตลาดลาย พบว่า ได้มีการออกแบบลายผ้าขึ้นมาใหม่ ชื่อลายนกนางแอ่นจัตรงค์ชุมพร โดยรูปแบบลาย มี 4 ลาย ในผ้าผืนเดียว ได้แก่ ลายนกนางแอ่น ลายรังนก ลายขอ และลายดอกไม้ สีที่ใช้มี 4 สี ได้แก่ สีน้ำตาล สีเหลืองทองสุก สีเหลืองอ่อน สีครีม และการสร้างผลิตภัณฑ์ผ้าไหม พื้นเมืองบ้านปากกล้วย จากลายที่ได้รับการพัฒนา พบว่า ได้นำลวดลายออกแบบลายผ้าขึ้นมาใหม่ ชื่อลายนกนางแอ่น จัตรงค์ชุมพร มาสร้างผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ได้แก่ ผ้าถุง ผ้าคลุมไหล่ โดยใช้เทคนิคที่เรียกว่า มัดหมี่ราย ทำให้ผ้ามี ความสวยงาม (สุกัญญา จัตรงค์ และคณะ, 2565) ดังตัวอย่างของ จุฑามาศ ตอนอ่อนบัว และจิรวัฒน์ พิระสันต์ ที่สรุปว่า นวัตกรรมพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า นวัตกรรมพัฒนาผ้าทอมือ คือ การพัฒนาในส่วนนวัตกรรมการเพิ่มกลิ่น เป็นการนำกลิ่นของสมุนไพรไทย สกัดเป็นน้ำมันหอมระเหย ผสมผสาน กับเทคโนโลยีไมโครเอนแคปซูเลชั่น นำมาประยุกต์ใช้ผ้าทอมือ เพื่อเก็บกักน้ำมันหอมระเหยบนเนื้อผ้าแล้วค่อยแตก ตัวออกมา และสามารถเติมสารให้ความนุ่มลื่นแก่เนื้อผ้า (จุฑามาศ ตอนอ่อนบัว และจิรวัฒน์ พิระสันต์, 2563)

การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา กะเหรี่ยงโปว์ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) การออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อการค้า โดยได้ผลิตภัณฑ์ เสื้อผ้าชั้นสำหรับสุภาพสตรี ลายจกขี้ดกระดัง และกางเกงแฟชั่นสำหรับสุภาพสตรี ลายจกปลาตะเพกส้ม ลักษณะ การตัดเย็บผ้าตามแนวตะเข็บเนื้อผ้าไม่ปริ ไม่แตก ไม่หลุดลุ่ยง่าย ชายเสื้อและชายกางเกงด้านในไม่มีผ้าเหลือและ ปลิ้นออกมา โดยมีน้ำหนักเบา สวมใส่สบาย ดูดีขับเหงื่อและระบายความร้อนได้ดี 2) การพัฒนารูปแบบการจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือแบบออนไลน์ 3) การสร้างเครือข่ายจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อจัดแสดงสินค้าและ
ออกจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เช่น การจัดทำผลิตภัณฑ์ผ้าทอเป็นของที่ระลึก เพื่อจำหน่ายในช่วงการแข่งขัน
กีฬาแห่งชาติ กาญจนบุรีเกมส์ ดังตัวอย่างของ พระครูโสภณวิธานวัตร และโยตะ ชัยวัฒน์กุล ที่สรุปว่า การเพิ่ม
คุณประโยชน์ผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิถี
พุทธศุภยอนุรักษ์พันธุ์กล้วย จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การออกแบบนวัตกรรมด้วยการเลือกวัตถุดิบท้องถิ่นที่มี
คุณค่าและความแตกต่างที่โดดเด่น เพิ่มคุณประโยชน์พิเศษและคุณประโยชน์เสริมออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มี
คุณค่า เพิ่มช่องทางและแหล่งจำหน่าย จัดทะเบียนรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และแนวทางการเพิ่มคุณประโยชน์
ผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ การพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพในการเป็น
ผู้ประกอบการ (พระครูโสภณวิธานวัตร และโยตะ ชัยวัฒน์กุล, 2566) ดังตัวอย่างของ Yatniyom P. et al. ที่สรุปว่า
การออกแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋ากลับจากผ้าฝ้ายกลุ่มทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย บ้านจัวบา ตำบลจัวบา อำเภอบ้านปทุม จังหวัด
มหาสารคาม พบว่า การออกแบบและจัดทำกระเป๋ากลับจากผ้าฝ้ายโดยทั้งหมด 3 รูปทรง จำนวน 9 ชิ้นงาน ประกอบด้วย
กระเป๋ารูปทรงหัวใจ จำนวน 3 ชิ้น กระเป๋ารูปทรงบาแก๊ต จำนวน 3 ชิ้น กระเป๋ารูปทรงโอบอ จำนวน 3 ชิ้น ใช้เป็นชุดสี
โทนเดียว แนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋ากลับจากผ้าฝ้ายที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค
(Yatniyom, P. et al., 2022) ดังตัวอย่างของ โชติ บดีรัฐ และคณะ ที่สรุปว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์
ภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกชุมชนบ้านสำราญราษฎร์ ตำบลไทยชนะศึก อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย พบว่า สภาพ
การดำเนินงานในการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก โดยภาพรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก
โดยแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าขึ้นดินจก พบว่า ควรมีการเพิ่มผลผลิต
ของผ้าขึ้นดินจกให้มีความทันสมัยขึ้น และการนำผลการการวิเคราะห์นำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ และอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์
จากภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าขึ้นดินจก พบว่า กลุ่มผู้วิจัยมีการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าขึ้นดินจกในการนำมาใช้
ประโยชน์ใหม่ อาทิ กระเป๋า ยามสะพาย เป็นต้น (โชติ บดีรัฐ และคณะ, 2563) และดังตัวอย่างของ บุญมาส ชื่นเย็น
และคณะ ที่สรุปว่า การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าชุมชนบ้านปะอาว
อำเภอมะนัง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าชุมชน ได้แก่ ผ้าไหม โดยผ้าไหมยัง
ไม่มีบรรจุภัณฑ์ แต่มีแนวทางการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ถุงกระดาษ เพื่อจัดจำหน่าย การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์
สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ บรรจุภัณฑ์ ตรายี่ห้อ และการแสดงข้อมูลบนฉลาก
และรูปแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับชุมชน ควรใช้สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ชุมชน ผ้าไหม
ควรใช้ชื่อ “ผ้าทอบ้านทุ่งนาเพียง” และมีสโลแกนว่า “รักผมเท่าไหน รักไหม เท่านี้” โดยผลิตภัณฑ์มีกระบวนการ
ผลิตด้วยมือ อันเป็นเอกลักษณ์การผลิตของชุมชนบ้านปะอาว (บุญมาส ชื่นเย็น และคณะ, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 4 นวัตกรรมภูมิปัญญากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ “LAIWO Model”

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรียกว่า “LAIWO Model” สรุปได้ ดังนี้ L = learning (การเรียนรู้) เป็นกระบวนการให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เช่น อบรมให้ความรู้เรื่องการคัดเลือกอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาลายผ้า อบรมให้ความรู้เรื่องการออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ A = action (การปฏิบัติให้เห็นผล) เป็นกระบวนการนำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ มาลงมือปฏิบัติให้เห็นผลชัดเจน เช่น ปฏิบัติการสกัดสีและย้อมสีเส้นด้าย I = innovation (นวัตกรรม) เป็นกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มายกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ สามารถขยายผลต่อไปในเชิงพาณิชย์ และตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค W = wisdom (การนำภูมิปัญญามาต่อยอด) เป็นกระบวนการนำภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์มาต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องตกแต่งบ้าน สินค้าแฟชั่น O = organization (การบริหารจัดการ การร่วมกัน) เป็นกระบวนการบริหารจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ระหว่างกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านโลโว ร่วมกับกลุ่มองค์กรชุมชน กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มนักวิชาการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอมือ โดยศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมการแต่งกาย การผลิตผ้าทอ จากภูมิปัญญาที่แสดงถึงเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา โดยสกัดสีจากวัตถุดิบในชุมชน เช่น ขมิ้น เพกา ทำให้ได้เส้นด้ายสีเหลือง สีส้มตาล การพัฒนาลายผ้าร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอ โดยประยุกต์อัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชน มาออกแบบด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้ได้ลายผ้าแบบใหม่ คือ ลายปลาตะเพียน ลายขัดกระดัง และกระบวนการทอผ้าด้วยกี่กระทบ นำลายผ้าที่ร่วมกันออกแบบมาทอเป็นผืนผ้า และการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยนำผ้าที่ทอแล้วมาแปรรูปเป็นชุดสุภาพสตรี รวมถึงหาช่องทางการตลาดออนไลน์ และออกร้านจากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม อำเภอสองขันบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ควรส่งเสริมกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไผ่ล้อม โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 2) สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ควรส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ และการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ รวมทั้งส่งเสริมการตลาด งบประมาณ และการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 1) กลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไผ่ล้อม ควรยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และ 2) กลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไผ่ล้อม ควรเข้าร่วมโครงการกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมและศูนย์ส่งเสริมการส่งออก โดยที่หน่วยงานดังกล่าวจะมีฝ่ายออกแบบ และให้คำปรึกษาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาทักษะและความชำนาญในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมของกลุ่มพัฒนาอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านไผ่ล้อม เริ่มตั้งแต่ การเลี้ยงหนอนไหม การปลูกต้นหม่อน การสาวไหม การฟอกไหม การมัดหมี่ การย้อมสีเส้นไหม การทอผ้าไหม การออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหม และ 2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เช่น ประเพณีผูกข้อมือเรียกขวัญ ประเพณีฟาดข้าว ประเพณีการทำขวัญข้าวใหม่ การสะเดาะเคราะห์ การค้าต้นโพธิ์ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ การแสดงรำวงรำละคร

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ ตอนอ่อนแก้ว และจิรวัดน์ พิระสันต์. (2563). นวัตกรรมพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย. วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 12(2), 22-42.
- โชติ บดีรัฐ และคณะ. (2563). การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกชุมชนบ้านสำราญราษฎร์ ตำบลไทยชนะศึก อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดสุโขทัย. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 4(1), 57-70.
- นิพนธ์ เสตะพันธ์. (2565). คู่มือบันทึกชุมชนกะเหรี่ยงโปว์ อำเภอสองขันบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เอกสารชุมชนวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงโปว์. กาญจนบุรี: พรสวรรค์การพิมพ์.

- บุษยมาส ชื่นเย็น และคณะ. (2566). การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าชุมชนบ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการจัดการและการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 10(2), 31-48.
- พระครูโสภณวิธานวัตร และโยตะ ชัยวรมันกุล. (2566). การเพิ่มคุณประโยชน์ผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิถีพุทธ ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วย จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8(4), 275-286.
- วิรัตน์ ทรงทวีสิน และทักษ์ อุดมรัตน์. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพผ้าทอมือจังหวัดเลย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(2), 297-310.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว พ.ศ. 2565 - 2580. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สุกัญญา จัตุรงค์ และคณะ. (2565). การพัฒนาผ้าไหมพื้นเมืองเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดชุมพร. สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 9(3), 367-383.
- โอกามา จ่าแกะ. (2560). กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมผ้าปักชาวเขาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาชนเผ่าม้งและเมี่ยน จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.), 23(3), 52-70.
- Yatniyom, P. et al. (2022). The Cotton Bag Products Designs of the Silk and Cotton Weaving Group Ban Ngu Ba Nguaba Subdistrict Wapi Pathum District Maha Saralham Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2(6), 753-754.